

## ПИЁДАЛАРНИ БОСИБ КЕТИШ ҲОДИСАЛАРИ ЭКСПЕРТИЗАСИ УМУМИЙ УСЛУБИЯТИ

*Махира Усманова (Тошкент давлат транспорт университети)*  
*Туробжон Турғунбоев (Тошкент давлат транспорт университети)*  
*Мадаминов Икромжон (Тошкент давлат транспорт университети)*

**Аннотация:** Мақолада йўл-транспорт ҳодисаларининг пиёдаларни босиб кетиш ҳодисаси экспертизасининг умумий услубияти келтирилган

**Аннотация:** В статье представлена общая методика экспертизы дорожно-транспортных происшествий с участием пешеходов.

**Abstract:** The article presents the general methodology of the examination of road traffic accidents involving pedestrians

**Калит сўзлар:** Ҳайдовчилар, пиёдалар, транспорт воситаси, йўл-транспорт ҳодисалари, жароҳатланганлар, экспертиза

«Пиёдани босиб кетиш ҳодисаси» деганда пиёдани транспорт воситасига урилиши оқибатида унинг ҳар хил тан жароҳатини олиши ёки ҳалок бўлиши тушинилади. Пиёдаларни босиб кетиш ҳодисаси барча йўл-транспорт ҳодиса (ЙТХ)нинг энг кўп қисмини ташкил этади ва ўртача 35-40% ни, шаадшарда эса 50-60% ни, ташкил этиши мумкин. ИИВ ЖХД ЙҚХХ

Тақдим этган маълумотлар бўйича мамлакатимиз автомобил йўлларида 2022 йилда 9902та ЙТХ содир бўлган бўлса, уларнинг 44,9% пиёдаларни босиб кетиш ҳодисасидир.

Пиёдаларни уриб юбориш билан содир қилинган йўл-транспорт ҳодисалари ўта турли-туман бўлишига қарамасдан, умумий чизгиларга эга бўлади, бу чизгилар катта даражада пиёда ва ҳайдовчининг ҳаракатларининг синхронлиги ва ўзаро боғланишига ва вазиятнинг ривожланишини ягона вақт масштабида ҳисоблашга асосланадиган ягона тадқиқ қилиш услубиятидан фойдаланиш имконини беради[2].

Экспертлар ва мутахассисларнинг олдида қуйидаги саволлар қўйилиши мумкин:

1 Уриб юбориш momentiда пиёда транспорт воситаси ва юриш қисмининг координаталарига нисбатан қандай жойлашган?

2 Сирпаниш изларини ҳисобга олиш билан автомобилнинг бошланғич ҳаракат тезлиги қандай бўлган?

3 Берилган шароитларда транспорт воситасининг тўхташ йўли қандай?

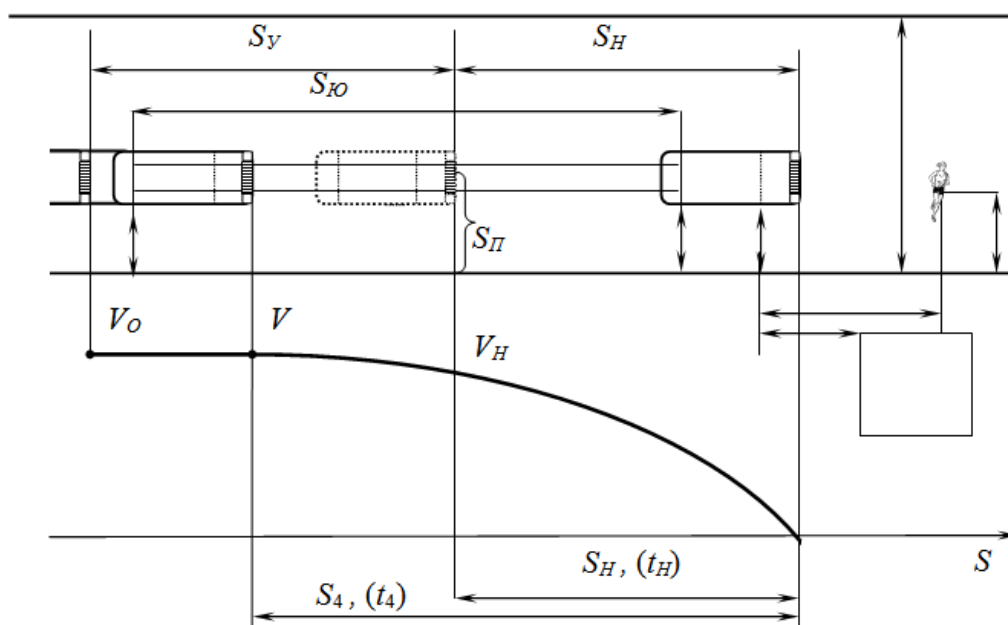
4 Пиёда ҳавфли моментдан уриб юбориш моментигача ҳаракатга қанча вақт сарфлаган бўлиши мумкин?

5Харакат учун объектив хавф туғилган моментда транспорт воситаси уриб юбориш жойидан қандай масофада жойлашган?

6Хайдовчи уриб юборишнинг олдини олиш техник имкониятига эга бўлганми?

7Берилган вазиятда пиёда ва хайдовчи йўл ҳаракати Қоидаларининг қайси қоидаларига таяниши лозим эди ва уларнинг ҳаракатларидаги йўл ҳаракати Қоидаларига қайси номувофиқликлар техник жиҳатдан ЙТХ факти билан сабаб боғланишига эга?

Тадқиқ қилишни йўл-транспорт ҳодисаси жойидан олинган схемани таҳлил қилиш ва масштабни схемани қуришдан бошлаш лозим бўлади (1- расм). Уриб юбориш (биринчи контакт) momentiда пиёда ва автомобилнинг ҳолатларини аниқлаш масаласи ўта масъулиятли бўлиб ҳисобланади. Агар йўл-транспорт ҳодисаси жойида шиналарнинг сирпаниш излари бор бўлса ва қайд қилинган бўлса, у ҳолда автомобилдаги эзилишлар ва пиёданнинг жароҳатлари бўйича уриб юбориш жойининг  $s_{\Pi}$  кўндаланг координатасини етарлича аниқлик билан аниқлаш мумкин бўлади.



1- расм. Транспорт воситаси пиёдани уриб юборганлигининг схемаси

$v_0, v, v_H$  – транспорт воситасининг тегишлича бошланғич, интенсив тормозлашнинг бошланиши ва уриб юбориш momentiдаги тезлиги;  $s_y$  – транспорт воситасининг пиёданнинг чизиғидан узоқлик масофаси;  $s_{\Pi}$  – ҳодиса жойида автомобилнинг тормозланиш изларининг узунлиги (сирпаниш изи);  $s_H$  – уриб юборишдан кейин автомобиль тормозланган ҳолатда босиб ўтган масофа;  $s_{\Pi}$  – хавф вужудга келган моментдан уриб юборишгача пиёда томонидан босиб ўтилган масофа;  $s_4$  – автомобиль томонидан доимий секинлашиш билан тормозланган ҳолатда босиб ўтилган масофа[3].

Уриб юбориш жойининг бўйлама координатасини олд қанотларнинг остидан ифлосликларнинг тўкилиши, йўл-транспорт ҳодисасининг гувоҳлари, транспорт воситасидаги йўловчи ва ҳайдовчининг юриш қисмининг чеккасидаги бирор-бир кўринарли жойга (симёғоч, йўл белгиси, қудук, павильон, дарахт ва бошқалар) нисбатан қайд қилган ҳаракат траекторияси, шунингдек жабрланган пиёданинг кўрсатмалари бўйича аниқлаш мумкин. Бунда агар пиёда йўлга нисбатан кўндаланг йўналишда эмас, балки йўлнинг чизиғига нисбатан қандайдир бир ўткир бурчак остида ҳаракатланган бўлса, у ҳолда бўйлама координатани кўндаланг координата ва пиёданинг жароҳатлари билан мувофиқлаштириш зарур бўлади.

Бундай маълумотлар бўлмаганда ва ҳайдовчи пиёдани ўзининг транспорт воситасида даволаш муассасасига етказишга мажбур бўлган ҳолларда бу координата ва шунга мувофиқ  $s_n$  уриб юбориш йўли кўпинча яқинлашувчи тарзда кўрсатилади.

Бироқ йўл-транспорт ҳодисаси бўйича бошланғич материалларда пиёда олган жароҳатлар ва уларнинг оғирлиги тўғрисида маълумотлар бўлади. Шу сабабли қўшимча равишда транспорт воситаси пиёдани уриб юбориши механизмини тадқиқ қилиш натижаларидан фойдаланиш мумкин бўлади.

Ҳайдовчилар пиёдаларни босиб кетганда, унинг ҳаракатлари алгоритми[5,6]

Jabrlanganlarga birinchi yordam ko'rsatish choralarini ko'rish, tez yordam va politsiyani chaqirish.

Favqulodda holatlarda jarohatlanganlarni o'tish joyida kasalxonaga yuboring va voqea sodir bo'lgan joyda qoling. Ammo buning iloji bo'lmasa, u jabrlanuvchini eng yaqin shifoxonaga o'zi etkazishi kerak.

U yerda haydovchi o'z familiyasini, transport vositasining davlat raqamini (shaxsni tasdiqlovchi hujjat yoki haydovchilik guvohnomasi va transport vositasini ro'yxatdan o'tkazish hujjatini ko'rsatgan holda) ko'rsatishi va voqea sodir bo'lgan joyga qaytishi shart.

Boshqa haydovchilar uchun harakat imkonsiz bo'lib qolgan bo'lsa, yo'lni tozalang. Ammo ketishdan oldin, mashina qanday turganini, voqea bilan bog'liq barcha izlar va narsalarni suratga oling[1].

Guvohlarning ism-shariflari va manzillarini yozing va politsiya kelishini kuting.

### **Пиёдани босиб кетишда yenil va o'rta o'rta жароҳатлар олган ҳолатларда harakatlar algoritmmi.**

faktini aniqlash uchun yo'l politsiyasini chaqiring. Guvohlarni topishga va ularning aloqa ma'lumotlarini yozishga harakat qiling (agar sud orqali haydovchidan zararni undirish haqida gap ketsa, guvohlar sizga katta yordam beradi).

Tibbiy muassasaga murojaat qiling va zararni bartaraf qiling.

Baxtsiz hodisaga uchragan va jarohat olgan, bu qanchalik jiddiy ekanini tushunish qiyin. Bir necha kundan so'ng, tibbiy muassasaga murojaat qilganda, jabrlanuvchilar turli og'irlikdagi jarohatlarni aniqlaganlar.

Shuning uchun, jiddiyroq zararni istisno qilish uchun hech qachon shifokorlarning yordamini e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. Yo'l harakati politsiyasining bayonnomasi va tibbiy tashkilotdan olingan ma'lumotnoma yo'lda jarohat olganligingizning isboti bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, siz shaharning videokuzatuv kameralaridan yozuvlarni talab qilishingiz mumkin.

Ma'lumki, yo'lda oldindan aytib bo'lmaydigan xatti-harakatlar bolalar va ayollar orasida. Shuning uchun ular bilan bog'liq xavf kattaroq tartibdir: esda tutingki, tanish tuyg'u, diqqatning refleksli ortishi - siz haydash paytida va yo'l chetida maxsus xavf zonasida bo'lgan bir xil piyodalar. baxtsiz hodisalar statistikasi?

Agar piyoda yo'lda to'satdan paydo bo'lsa yoki nimanidir kutsa va to'satdan svetofoarning qizil chirog'ida yo'lni kesib o'tishga shoshilsa, katta tezlikda ketayotgan mashinalar bo'ylab o'tib ketsa, bunday vaziyatlarda haydovchi qaror qilishi va munosabat bildirishi kerak.

#### **АДАБИЁТЛАР:/ REFERENCES:**

1. Usmanova Mahira Nuralievna, Rizaev Shuhratjon Shairovich formation of socio-economic factors affecting traffic safety Accepted in the journal The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research (ISSN-2642-7478) for Volume 03 Issue 04 April 2021.
2. G'.A.Samatov M.N.Usmanova.- Yo'l-transport hodisalar tahlili. «Transport» nashriyoti, T.: 2021, 96 bet
3. G'.A.Samatov,M.N.Usmanova, S.V.Skirkovskiy, D.V.Kapskiy. Yo'l-transport hodisalari ekspertizasi. O'quv qo'llanma «Transport» nashriyoti, T.: 2021, – 232 bet
4. M.H.Усманова Haydovchilarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish.Journal of new century innovations 15 (3), 148-153 2022
5. M.H.Усманова.Йўл-транспорт ҳодисалари экспертизаси эксперт-автотехникнинг ўрни,Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali, 654-656 2022
6. M.N.Usmanova, B.A. Рахмат .Пути повышения безопасности дорожного движения в крупных городах,Экономика и социум, 991-994 2022
7. Shakirova, F. B. (2015). Razvitie ekonomiki Uzbekistana na osnove innovatsionnoi deyatel'nosti. *Problemy sovremennoi ekonomiki*,(3 (55)), 299-302.

8. Shakirova, F. V. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДА ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШНИНГ НАЗАРИЯЛАРИ, ШАКЛЛАНИШИ ВА МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТ ЎСИШИНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ИМКОНИАТЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 16(3), 86-96.
9. Шакирова, Ф. Б. (2022). ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ. *Scientific Impulse*, 1(2), 382-390.
10. Shakirova, F. V. (2022). ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ АСОСИДА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИЛМИЙ НАЗАРИЯЛАРИ ТАҲЛИЛИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 16(3), 68-81.
11. Mardievna, S. G., & Oblokulovich, K. S. (2021). Methodology for determining the role of family business in the economy. *European Business and Management*, 7(6), 199.
12. Mardievna, S. G., & Oblokulovich, K. S. (2021). Methodology for determining the role of family business in the economy. *European Business and Management*, 7(6), 199.
13. Shadieva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). PROVIDING EMPLOYMENT BY IMPROVING THE EFFICIENCY OF FAMILY BUSINESSES. *Journal of new century innovations*, 20(3), 25-31.
14. Shodiyeva, G., Tog' Ayeva, D. A., & Sul'tonov, B. A. (2022). KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RN'I. *Academic research in educational sciences*, 3(5), 610-613.